

ATATÜRK VE SOSYALİZM

27 Ocak 2022

Yıldırım Koç

Tansu Çiller, 1994 yılında 5 Nisan kararlarının ilanından sonra, “son sosyalist devleti yıktık” diyordu. Abdullah Gül de 4 Ocak 2010 günü “Devletin içindeki Sovyetler Birliği çöküyor” dedi. (*Radikal*, 6.1.2010)

Bu açıklamalarda kastedilen ve tahrip edilen, Atatürk döneminde gerçekleştirilen anti-emperyalist ve milliyetçi devletçiliğin (üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyetin) kalıntılarıydı. Tansu Çiller’in ve Abdullah Gül’ün değerlendirmelerini ciddiye alıp, Atatürk döneminde gerçekleştirilen uygulamaların niteliğini doğru kavramak gerekiyor.

Bazı saptamalarla başlayalım.

Sosyalistler olarak Atatürk’ün kıymetini gerektiği gibi bilebildik mi? Türkiye Komünist Partisi’nin 1920’lerden itibaren yaptığı açıklamaların bazılarında Mustafa Kemal Paşa bir düşman olarak ilan edildi. 12 Mart 1971 Darbesi ve özellikle de 12 Eylül 1980 Darbesi sonrasında askeri tutukevlerinde yapılan baskı ve işkencelerde Atatürk kullanıldı. Mamak Askeri Cezaevi’nde tutuklulara baskı yapmada Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi ve Atatürk’ün Orduya Mesajı kullanılırdı. İnsanlar, yapılan baskılarla Atatürk’ü özdeşleştirme eğilimindeydi. 12 Eylül Darbecilerinin Atatürk’ü kullanmaları, sosyalist solda Atatürk karşıtlığını pekiştirdi. CHP ise Atatürk’ün reddettiği “sosyal demokrat” çizgiye savruldu.

Atatürk’e çok ihtiyaç duyduğumuz günlerden geçiyoruz. Ancak ihtiyaç duyduğumuz, büyük bir devlet adamı olan İsmet İnönü’nün, saygın bir politikacı olan Bülent Ecevit’in anlattığı Atatürk değildir.

İhtiyaç duyduğumuz, sermayedar sınıf ve yandaşları tarafından, Batı hayranı ve özel sektörcü olarak tanıtılan Atatürk değildir.

İhtiyaç duyduğumuz, 12 Eylül Darbecilerinin Atatürk’ten nefret ettirmek için sundukları Atatürk değildir.

İhtiyaç duyduğumuz, zamanı geldiğinde atacağı önemli adımlar öncesinde ve sonrasında yaptığı açıklamalarıyla ve uygulamalarıyla, insanın insanı sömürmediği bir dünya doğrultusunda bağımsız ve demokratik Türkiye’de devletçi, halkçı ve planlamacı politikalar uygulayan Atatürk’tür; sermayedar sınıfa karşı işçi sınıfının yanında yer alan Atatürk’tür.

Atatürk’ün açıklama ve uygulamaları dikkatle, önyargısız ve hesapsız bir biçimde incelendiğinde, ortaya Türkiye’ye özgü bir sosyalizm modeli çıkmaktadır.

Atatürk’ten önce ve onun döneminde topraksız ve az topraklı köylülüğün toprak ağalarına karşı bir mücadelesi yoktu. Sınıf çıkarları henüz üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyetten yana olmayan, yüzyıllardır birbirinden kopuk ve içine kapanık köylerde yaşayan köylülerden, gelişmiş kapitalist ülkelerdekine benzer bir sosyalizm yaratılamazdı. Buna, Atatürk’ün bile gücü yetmezdi, yetmedi.

İşçi sınıfının mavi yakalı kesimlerinin durumu da parlak değildi. İşçi sınıfının büyük bölümünü oluşturan bu kesimlerinin sermayedar sınıfa karşı mücadelesi ise çok sınırlıydı.

Mustafa Kemal Paşa bu durumu 29 Ocak 1921 günü, Komintern Doğu Halkları Propaganda ve Hareket Konseyi Yetkilisi Eşba ile görüşmesinde şöyle ifade ediyordu:

“Türkiye’de, köylüleri toprak ağalarına karşı ayaklandıracak şiddette bir toprak meselesi görülmemektedir. Kürdistan dışında, büyük toprak ağaları gayet az sayıdadır. Köylüye toprak sağlanmıştır. Tabii dağılımda bazı eşitsizlikler vardır, ama bu kolayca giderilebilir. İşçi kitleleri yoktur. Kendi sermayesiyle halkı ezen kapitalistler bizde yoktur. Kapitalizm baskısı dahilden değil, hariçten gelmektedir. Buna uygun olarak biz, halkı, yabancı sermayeye karşı mücadeleye sevk etmeyi başardık.” (Mehmet Perinçek, *Atatürk’ün Sovyetler’le Görüşmeleri, Sovyet Arşiv Belgeleriyle*, Kaynak Yay., İstanbul, 2005, s.301)

İşçi sınıfının “memur” olarak istihdam edilen kesimi ise vatani kurtarma ve yeni bir devlet yaratma mücadelesine etkili bir biçimde katıldı ve bu çabanın karşılığını da Cumhuriyet döneminde iyi çalışma koşulları olarak aldı. Atatürk’ün Tansu Çiller tarafından “sosyalist devlet” olarak nitelendirilen girişimlerini destekleyen en önemli grup, Atatürk’ün dehasına güvenen bu kesimdi.

Sınıf mücadelesi temelinde geniş toplumsal desteklerin olmadığı koşullarda Atatürk’ün ekonomi, toplumsal yapı ve politikada gerçekleştirdikleri birer mucizedir. Bu eksikliklere rağmen Atatürk’ün bu alanlarda attığı ve attığı adımlar, insanın insanı sömürmediği, eşitlikçi, üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyetin olduğu bir Türkiye doğrultusunda son derece önemlidir. Atatürk’ün adım adım geliştirdiği süreç, zaten çok zayıf olan işçi sınıfının büyük kesiminin ve yoksul köylülüğün sessiz olduğu koşullarda, barışçıl bir süreçle ve Sovyetler Birliği ile yakın bir işbirliği içinde, Türkiye’ye özgü bir sosyalizm kurma çabasıdır. Devlet, sermayedar sınıfın elinde değildir; devlete hakim olan, ülkenin ve emeğin çıkarlarını ön planda tutan emekçi kökenli vatansever unsurlardır. Sermayedar sınıfın uluslararası sermaye ile yakın ilişki içinde olduğu koşullarda, ülkenin temel çıkarları da, Türkiye’ye özgü bir sosyalizmi gerektirmektedir. Temel üretim araçlarının devlet aracılığıyla toplumsal mülkiyete geçirilmesi de bu sürecin en önemli unsurudur. Bu nedenlerle, Tansu Çiller’in, 1990’lı yıllara kadar iyice yıpratılan düzeni bile “son sosyalist devlet” olarak nitelendirmesi gerçekçidir ve emperyalistlerle sermayedar sınıfın Atatürk’ten korku ve ona tepkilerini yansıtmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa’nın Sovyet Rusya temsilcileri M. Frunze ve İ. Abilov ile, 23 Ağustos – 13 Eylül 1921 günleri gerçekleşen Sakarya Savaşı zaferinden sonra, 25 Aralık 1921 günü yaptığı görüşme, Türkiye’deki devrimin karakterinin belirlenmesi, Mustafa Kemal’in tavrı ve Sovyet Rusya’nın o tarihteki yaklaşımı açısından çok önemlidir.

Görüşmede M. Frunze şunları söyledi:

“Son zamanlarda devrimci taktiklerden, bazı evrimci taktiklere geçtik. (...)

“Doğu’ya gelince; Rusya komünistlerinin ve Komintern’in bu yöndeki tavrı tam olarak açık ve berraktır. Ekonomik ve kültürel geri kalmışlıktan dolayı, komünist devrimin sözünün bile edilemeyeceğini düşünüyoruz. Doğu’da devrimci mücadele yalnızca milli kurtuluşçu ve demokratik mahiyettedir. Biz bütün gücümüzle bu hareketleri destekliyoruz ve desteklemeye devam edeceğiz. Çünkü Doğu’nun emperyalizmden kurtuluşu Batı’da komünist ihtilali hızlandıracaktır. (...) Şimdiki durumda Doğu’daki milli kurtuluşçu-demokratik hareket, ekonomik politikası açısından devlet sosyalizmi yönünde yürüyecektir. Burada hareket aşağıdan yukarı doğru değil de, tersine yukarıdan aşağı doğru olacaktır. Size ve iktidarda bulunan şahsiyetlere bakarak hemen hemen hepsinin yoksullar sınıfından çıktığı kanaatine varıyorum. Hâkimiyetten söz ederken, sizi -Paşa’yı- göz önüne alıyorum ve sizin hiçbir mal ve mülkünüzün olmadığını ve kendi hizmetiniz ve emeğinizle geçindiğinizi biliyorum. Buradan, komünist ihtilal olsa bile sizin hiçbir şey kaybetmeyeceğiniz sonucu çıkmaktadır. Eğer siz kendi politikanızı tam demokratikleşme ve devlet sosyalizmi istikametinde yönlendirirseniz, Batı’da komünist devrimden sonra hiçbir zorluk çekmeden ve kan dökmeden komünist ihtilale dahil olabilirsiniz.”

Frunze’nin, çok büyük olasılıkla Lenin’den aldığı talimatla, Türkiye için öngördüğü gelişim çizgisi Kemalist önderliği “burjuva” olarak değerlendirmiyor ve Mustafa Kemal Paşa’nın kafasındaki “devlet sosyalizmi” modeliyle çelişmiyordu. “Milli kurtuluşçu-demokratik hareket” olarak nitelediği devrimci sürecin “aşağıdan yukarı doğru değil de, tersine yukarıdan aşağı doğru olacaktır” biçimindeki tespiti de son derece gerçekçidir. Türkiye’de, çeşitli nedenlere bağlı olarak, yoksul köylülüğün ağalara, mavi yakalı işçilerin sermayedar sınıfa karşı etkili bir mücadelesinin olmadığı koşullarda, “aşağıdan yukarı” bir devrim mümkün değildi; devrim, Atatürk’ün yönlendirdiği bir grup emekçi kökenli vatanseverin önderliğinde “yukarıdan aşağıya” doğru gelişecekti. Bu süreçte de Sovyetler Birliği ile, eşitler arasında karşılıklı saygı ve çıkar temelinde, yakın bir ilişki yaratılacaktı. Nitekim, öyle oldu.

Mustafa Kemal Paşa’nın halkçılık anlayışı da Frunze’nin öngörülerıyla örtüşüyordu. Mustafa Kemal Paşa’nın 25.12.1921 günkü görüşmede Frunze’ye yanıtı da son derece açıktı:

“İnsanın insan tarafından sömürülmesi sistemi ortadan kaldırılmalıdır. (...)

“Birincisi, bizim halk gerek ekonomik gerek kültürel alanda geri kalmıştır. İkincisi; altı yüzyıl boyunca istibdatla yönetilen halk, bu yönetim şekline alışmış ve onda; sultan hâkimiyetine ve hilafete dair belli bir bağnaz dünya görüşü oluşmuştur. Eğer biz o zamanlar Bolşevik harekâtından yana ajitasyon yapmış olsaydık, dış ve iç düşmanlarımız, ajanları aracılığıyla -ki aramızda hiç de az değildir- aleyhimize karşı ajitasyona başlardı ve bu suretle verdiğimiz mücadeleyi zayıflatırlardı. Bundan dolayı bu konuda açık fikir söylemeksizin, iktidarı demokratik ve saf halkçılık ilkeleri esasına göre bu yolda teşkilatlandırarak kendi yönetim şeklimizi adım adım Sovyet sistemine yaklaştırdık. Şimdiki yönetim şeklimiz, diğer devletlerde mevcut olan yönetim şekillerinden hiçbirine benzememektedir. Eğer herhangi bir benzerlik söz konusu ise, sadece sizin Sovyetler’e benzerlik olabilir. Ben büyük bir memnuniyetle söyleyebilirim ki iki yıllık mücadelemiz sonucunda, sultanın ve eski yönetim şeklinin etkisi kesin olarak yok olmuştur. (...) Benim, her türlü prensiplerin uygulanması için ortam hazırlanması ve uygun bir zaman seçilmesi gerektiğine büyük inancım vardır. Zamanından önce yapılan hareketler başarılı olamaz, gericiliği ve karşı hareketi doğurur. Bu nedenle biz politikamızı tutarlı bir biçimde, safha safha bu yönde sürdürüyoruz.” (ATABE, Atatürk’ün Bütün Eserleri, c.12, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s.179, 181)

Kemalist Devrim, insanlığın geçmişindeki özgürlükçü düşünceleri, Fransız Devrimi’nin ve Sovyet Devrimi’nin hedef ve ilkelerini özümsemiş, bunları çağdaş dünyanın ve Türkiye’nin koşulları temelinde 6 ok’ta sentezleştirmiş ve mevcut imkanlar çerçevesinde mümkün olanın azamisini gerçekleştirmiş bir anlayış ve mücadeleydi.

Atatürk, çağı kapanmış, tarihin şanlı sayfalarında yerini alarak güncelliğini yitirmiş bir değer değildir. Atatürk’ün o günün yetersiz koşullarında bile insanın kulluktan kurtulduğu, insanın insanı ezmediği ve sömürmediği bir Türkiye ve dünya için verdiği mücadele, Türkiye’ye özgü bir sosyalizm girişimidir. Atatürk’ün “arasız devrimler” olarak nitelendirdiği anlayışı, günümüz koşullarında da geçerlidir. Arasız devrimler, bağımsız ve demokratik bir Türkiye’nin yaratılma sürecinde, sosyalizmin ana unsurlarının adım adım hayata geçirilmesi anlamına gelmektedir. Nitekim, Atatürk’ün birçok alanda attığı ve attırdığı adımlar, günümüzde kendisini sosyalist olarak nitelendiren devletlerdeki uygulamalardan daha da ileridedir.